

‘Η ιερά τῆς Φιλιππουπόλεως μητρόπολης καὶ οἱ κώδικες αὐτῆς
κάζεται, ἐκ τῶν παλαιοτέρων πολλάκις ἀνακτισθείσα. Κατ’ Ἀρμενικὴν παράδοσιν,⁶³
μημονευομένην καὶ ἐν τινὶ Ἀρμενικῇ ἔγχυκλοπαιδείᾳ ἐκδόσεως Βενετίας ἑτού 1769
ἐν τῷ λ. Φιλιππούπολις ἐν τῷ χώρῳ τοῦ ναοῦ παρὰ τῇ πύλῃ τοῦ φρουρίου ἐπὶ τοῦ
Διοκλητιανοῦ ἐμαρτύρησαν φονευθέντες 38 χριστιανοί, ἐν οἷς καὶ οἱ Φιλιππουπολῖται
ταῖς Σεβεριανὸς καὶ Μέμνων. Μετὰ τὴν ἐπικράτησιν τοῦ χριστιανισμοῦ ὡς ἐπισήμου
ἐν τῷ αὐτοχρονίᾳ θρησκείας ἰδούθη ἐκκλησία εἰς μνήμην τῶν μαρτύρων Σε-
βιμανοῦ καὶ Μέμνωνος, ητις βραδύτερον μετωνομάσθη τῶν ἀγίων Κωνσταντίνου καὶ
Ἐλένης. Οἱ Gerlach μημονεύει τὴν ἐκκλησίαν φθίνοντος τοῦ δεκάτου ἔκτου αἰώ-
νος. Ἀνεκτίσθη ἐκ βάθρων, ὡς νῦν ἔχει, τῷ 1832 μεγαλύτερα καὶ μεγαλοπρεπεστέρα.
Ἀνωθέν τῆς πύλης τῆς βορείου πλευρᾶς αὐτῆς σώζεται εἰσεῖτι ἐπὶ πλακός ἐντετο-
χισμένης ἡ ἀπόλουθος κτιτορικὴ ἐπιγραφή: «Οὗτος ὁ ναὸς τοῦ ἀγίου Κωνσταντίνου
ἐκτίσθη 1832 σωτηρίᾳ ἔτει, Ὁκτωβρίου 30 καὶ ἐγκαινιάσθη ἐπὶ Νικηφόρου τοῦ
ἀρχιερέως ἡμῶν ἐφ’ ἣς τοιχογραφίᾳ Ἀγγέλου χρατοῦντος ἀνεπτυγμένην δέλτον ἐν
σχήματι τανίας μετὰ τῆς ἐπιγραφῆς μικροῖς γράμμασι: «Τὸ στερέωμα τῶν ἐπὶ σοὶ
πεποιθότων στερέωσαν Κύριε τὴν ἐκκλησίαν, ἦν ἐκτίσω τῷ τιμίῳ σου αἴματι».

‘Ο ἐσωτερικὸς ἡնικὸς διάκοσμος τῆς ἐκκλησίας ταύτης ὡς καὶ τῶν τῆς ἀγίας
Μαρίνης, ἀγίας Κυριακῆς καὶ Παναγίας ἐν Φιλιππουπόλεις καὶ ἄλλων τινῶν ἀλλαχοῦ
τοῦ νῦν Βουλγαρικοῦ Βασιλείου είναι πολλῆς μελέτης αἵσιος διὰ τὴν ἐπὶ τουρκοχρα-
τίας ἐκκλησιαστικὴν τορευτικὴν καὶ ξυλογλυπτικὴν τέχνην τεντηκονταετίας
τοῦ 19ου αἰώνος, ἔξ οὗ προσέχεται. Τὰ τέμπλα, οἱ πυρανεῖς, οἱ ἀρχιερατικοὶ θρό-
νοι, τὰ κιβούρια τῶν ἀγίων τραπεζῶν καὶ τὰ εικονοστάσια εν γένει τετοευμένα καλ-
λιτεχνικῶς ἀπό τε συνθέσεως καὶ ἐπεξεργασίας παριστάντιν ἀρμονικῶς συμπεπλεγ-
μένα φυτά ἀγνηθῆ καρπούς, πτηνά, ζῷα καὶ χορυβῖαι. Ταῦτα τούτων ὡς τοῦ ἀγίου
Κωνσταντίνου τῆς Παναγίας ἐν Φιλιππουπόλει Παναγίας Σταυρού μάγιοι Ποιητέ-
νοι Τήλας είναι θαυματοῦς καὶ ἐπικεχειρουσινένα. Οἱ αρχιτέκτονες Κοΐτσεφ, Ρή Συ-
λογιστική ή Βουλγαρία, Bull. de la Société archéol. Bulg., τόμ. I, ἔτος 1910, σελ.
81–110, βουλγαριστί, ὡς καὶ πάντες οἱ Βουλγαροὶ μῆταπτάμενοι ἐκ τῆς νῦν Βουλ-
γαρικῆς τῶν ἐκκλησιῶν ίδιότητος νομίζουσιν οὐδὲ διάκοσμος οὗτος είναι ἔργον τῆς
Βουλγαρικῆς ἐπὶ Τουρκοκρατίας τορευτικῆς, ξυλογλυπτίας καὶ διακοσμητικῆς, ἐκλι-
πούσης νῦν καὶ διὰ οἱ τεχνῖται ἡσαν αὐτοδίδακτοι Βούλγαροι ίθαγενεῖς. Η δόλοσχε-
ρης δύως ἔκλειψις τῆς τέχνης ταύτης ἐντὸς μιᾶς γενεᾶς, ὡς τεκμηριοῦται ἐκ τῶν
ἀνεγερθεισῶν Βουλγαρικῶν ἐκκλησιῶν ἀπό τοῦ χρόνου τῆς ἀπελευθερώσεως, τῶν
δοπιῶν τὰ τέμπλα είναι tabula rasa, καὶ τὸ παρὸν ἔγγραφον, ὡς καὶ ἡ μαρτυρία
του συγχρόνου Κ. Μωραβένος (Ιδε ἀνωτέρω, γράμμα 2, σημ.). μαρτυροῦσι περιτρά-
νως ὅτι ἡ τέχνη ἦτορείσατος ἀσκούμενη ὑπὸ μετακαλούμενων ἄλλοθεν τεχνιτῶν
ἢ ἀπελθόντων συναπῆλθε καὶ ἐκείνη.

‘Η τέχνη αὕτη συνεχίζουσα τὴν Βυζαντιακὴν παράδοσιν ὑπὸ Ἀραβικήν τινα
καὶ τῆς Ἀναγεννήσεως ἐπίδρασιν ἡσκεῖτο ίδιως ἐν Κωνσταντινουπόλει ἐν τῷ μα-
κρῷ λεγομένῃ ἀγορᾷ, διου ἵσαν τὰ ἔργαστηρα τῶν ξυλογλυπτῶν, πάντων Ἑλλή-
νων: «Ἄλλοι (Ἑλληνορρωμαῖοι) γλύπτουσι καρυούχινα κατὰ τὴν χρείαν εἰς διά-
φορα ξόανα καὶ σχήματα διὰ τὰ τέμπλα τῶν ἐκκλησιῶν, εἰκονοστάσια, θρόνους,
ἄμβωνας, ἀναλόγια καὶ ἄλλα γλυπτά ἔπιπλα ἢ στολίσματα τῶν οἰκιῶν· οὗτοι ἐπι-
τηδεύονται καὶ εἰς τὸ μωσαϊκὸν ἔξωκόλλημα πολυσχήμων κοχλοστράκων (σαδεφίον)
καὶ θαλασσίων χελωνῶν... (Παπαδοπούλον N., Ἐρμῆς ὁ κερδῆσ, τόμ. II, ἔτ.
1817, Βιέννη, σελ. 410). Η ὑποτιθεμένη λοιπὸν Βουλγαρικὴ ξυλογλυφία καὶ τορ-
ευτικὴ είναι αὐτὴ ἡ παρακάμπασα Βυζαντιακὴ ἀσκηθείσα ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐν
Βουλγαρίᾳ, – ὡς ἐν Θράκῃ, Μακεδονίᾳ, Μικρῷ Ἀσίᾳ, Ἐλλάδι καὶ ἀλλαχοῦ—ὑπὸ ἔλ-
ληνων τεχνιτῶν μετακαληθέντων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἄλλοθεν, ὅπου ἡσκεῖτο.

Τοῦτο δὲ είναι ἀνεπίδεκτον ἀμφισβήτησεως: πάντες οἱ διὰ ξυλογλυφιῶν κεκο-
μημένοι ἐν Βουλγαρίᾳ ναοὶ ἡσάν ποτε ἑλληνικοί, κτισθέντες καὶ δισκοσμηθέντες
ἕπτα τῶν κατὰ πόλεις Ἐλληνικῶν κοινοτήτων δι' Ἐλλήνων τεχνιτῶν, διατηρούντων
τὴν Βυζαντιακὴν παράδοσιν, καταληφθέντες δὲ εἰτε ὕπὸ τῶν Βουλγάρων, οἱ μὲν
κατὰ τὸν παρελθόντα αἰώνα, ὅτε διεκρίθησαν φυλετικῶς οἱ διμόδοξοι καὶ συνεκλη-
σιαζόμενοι Ἐλλῆνες καὶ Βούλγαροι, οἱ δὲ κατὰ τὸ 1906, διτελύθησαν αἱ ἐν τῷ
Βουλγαρικῷ κράτει ἑλληνικοὶ διθόδοξοι κοινότητες καὶ οἱ ναοὶ αὐτῶν μετὰ τῶν
κτημάτων καὶ εὐαγῶν ἰδρυμάτων περιῆλθον εἰς τὰς χεῖρας τῶν Βουλγάρων. Οὕτω
οἱ μηνημενούμενοι ὕπὸ τοῦ Κόιτσεφ ναοὶ τῆς ἁγίας Μαρίνης, ἁγίας Κυριακῆς, τῆς
Παναγίας ἐν Φιλιππούπολει, τῆς Παναγίας ἐν Στενιάδῃ, τῆς ἁγίας Παρασκευῆς ἐν
Τυρνόβῳ, τοῦ Σωτῆρος ἐν τῇ παρακειμένῃ τῷ Τυρνόβῳ κωμοπόλει Ἀρβανάσι ('Αρ-
βανιτοχωρίῳ), ἄλλοτε ἀποκλειστικῶς οἰκουμένῃ ὕπὸ Ἐλλήνων, τοῦ ἁγίου Νικολάου
καὶ τῆς Παναγίας ἐν Σιστοβίῳ, τῆς Παναγίας ἐν Τατάρ-Παζαρτζικίῳ, τῶν ὅποιων
οἱ ἔξιλογλυφιμένοι ἄμβωνες, ἀρχιερατικοὶ θρόνοι, εἰκονοστάσια, τέμπλα καὶ κιβώ-
ρια είναι ἀξιοθέατα καὶ ἐλέγχουσι τέχνην, ησάν ποτε ἑλληνικοί. Ἀλλὰ καὶ ὁ Βουλ-
γαρικὸς ναὸς τῆς μονῆς Ρήλας καὶ δύο τρεῖς ἄλλοι, οἵτινες ἀνηγέρθησαν καὶ διε-
κοσμήθησαν καθ' οὓς χρόνους καὶ οἱ Ἐλληνικοί, πάντως ἔσχον τὸν ξυλογλυπτικὸν
τῶν διάκοσμον παρ' Ἐλλήνων μετακλήτων τεχνιτῶν, ἀφοῦ είναι ὁ αὐτὸς τῷ τῶν
ἄλλων ναῶν. Οἱ αὐτὸς δὲ ξυλογλυφικὸς διάκοσμος ἀπαντᾷ καὶ ἐν πολλοῖς ἄλλοις
ναοῖς ἐν Ἐλλάδι, ταῖς νήσοις, τῇ μικρᾷ Λασίᾳ, τῇ Συρίᾳ καὶ ἀλλαχοῦ, διπού Βουλ-
γαρικὸς ποῦς δὲν ἐπάτησεν.

Ἄρ. 38

ΑΚΑΔΗΜΙΑ
Πατριαρχικὴν καὶ συνοδικὸν σύγγελλον περὶ τῆς ἐκκλησίας τῆς ἁγίας
Παρασκευῆς Διοικητικῆς Σχολῆς ΑΘΩΝΩΝ

(Κώδ. ΙΙ, σελ. 160, ἑτ. 1836, IX)

Καὶ πρὸς πᾶσαν μὲν αἴτησιν τὸ εὐλόγον συνεπαγομένην ἴδοιτε ἂν τὴν
ἐκκλησιαστικὴν εὐμένειαν πρόχειρον, τὰς δὲ ὕπερ τῶν κοινῶν ιερῶν καταστη-
μάτων τεινούσας τῶν εὑσεβῶν αἴτησεις καὶ οὐ μόνον τὸ φιλάδελφον ἐπιδει-
κνυομένας ἀλλὰ καὶ πρὸς ψυχικὴν συμβαλλομένας ὀφέλειαν εὐμενέστερον ἀ-
ποδεομένη ἡ κοινὴ φιλόστορογρος μήτηρ τῆς προσηκούσης ἀξιοῖ προσταΐας
καὶ ὅσα μονιμότητος καὶ εὐσταθείας ἔκεινων παραίτια προθύμως ἐπιδαψι-
λεύει διὰ γραμμάτων αὐτῆς πατριαρχικῶν καὶ συνοδικῶν ἀπαρέμπτωτον καὶ
τῷ χρόνῳ συμπροϊοῦσαν τὴν ἔξι αὐτῶν ὀφέλειαν πραγματευομένη καὶ διοῦ
τὸ προνοητικὸν αὐτῆς ποιουμένη διάδηλον, ὃς κάν τοις ἔξης. Ἐν γὰρ τῇ πο-
λιτείᾳ Φιλιππούπολεως εἰς μαχαλὲν Τέπ ἀλτῆ λεγόμενον διετέλει κείμενον πρὸ^τ
πολλῶν χούνων παρεκκλήσιον τιμώμενον ἐπ' ὀνόματι τῆς ἁγίας Παρασκευῆς,
ὅπερ ἐκ τῆς παλαιότητος κινδυνεύειν ἔχειτον κατασταθῆναι ἐσχάτως οἱ τῆς
πολιτείας ταύτης πρόσκριτοι χριστιανοὶ ἐπεχείρησαν μὲν διὰ κοινῆς αὐτῶν φι-
λοτίμου συνδρομῆς καὶ δαπάνης ἀνοικοδομῆσαι καὶ ἐπισκευάσαι καὶ ὑψηλὸς
τῆς ἐπὶ τούτῳ ἀδείας ἔξεδόθη βασιλικὸς δρισμός, συσκεψάμενοι δὲ μετὰ τοῦ
γηνησίου κυριάρχου τῆς ἐπαρχίας ταύτης ιερωτάτου μητροπολίτου Φιλιππου-
πόλεως, ὑπερτίμου καὶ ἔξαρχου Θράκης Δρογοβητίας, ἐν ἀγίῳ πνεύματι ἀ-